

Keskiaika:
500-luvulta – 1500-
luvulle.
Länsi-Rooman alueella
kpl 9 - 11

Varhaiskeskiaika 400-800

Kartanotalous

Maatalouden tehottomuus:
kaksivuoroviljely

Feodalismi ja sääty-yhteiskunta

Sydänkeskiaika 800-1300

Maatalous tehostuu

Kaupungit, kauppa, rahatalous.

Ristiretket Lähi-itään.

Myöhäiskeskiaika 1300-1500

Musta surma eli rutto

Pieni jääkausi 1300-1600

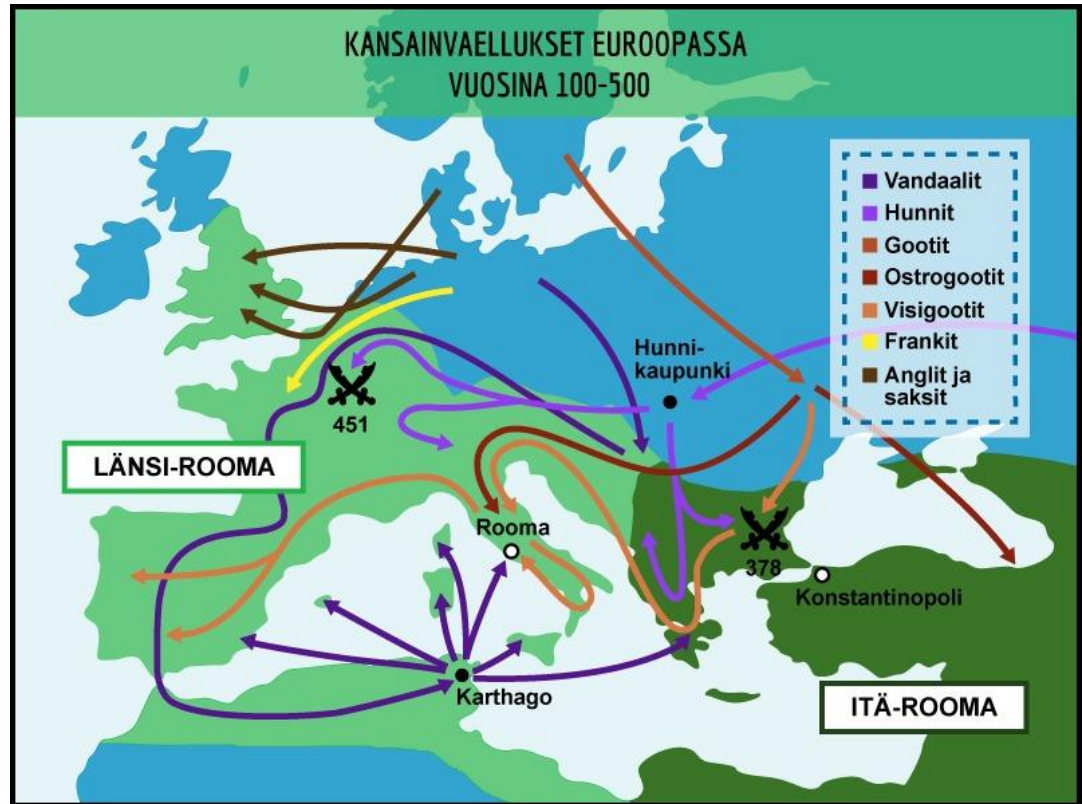
Renessanssi ja luonnontieteen nousu

Aikajana keskiajasta

Antiikin Rooma luhistui Länsi- Euroopassa alkoi keskiaika:

Antiikin Rooman monet ongelmat johtivat viimeisen keisarin syrjäyttämiseen 476eaa.

Itä-Rooma eli Bysantti säilyi yhtenäisenä vuoteen 1453, jolloin ottomaanivaltakunta (turkkilaiset) valloitti sen alueen.

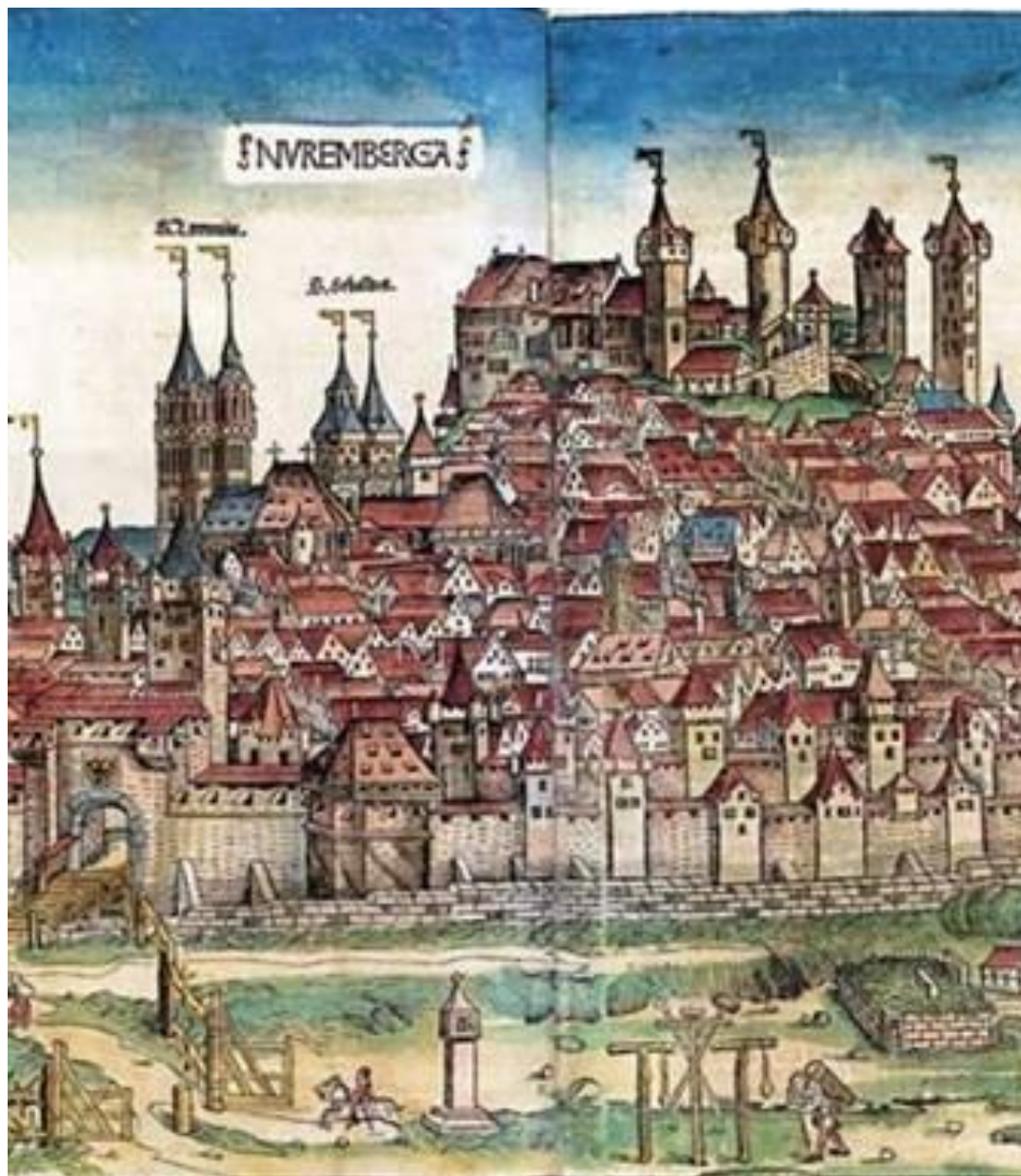
CASMIRVS

CRACOVIA

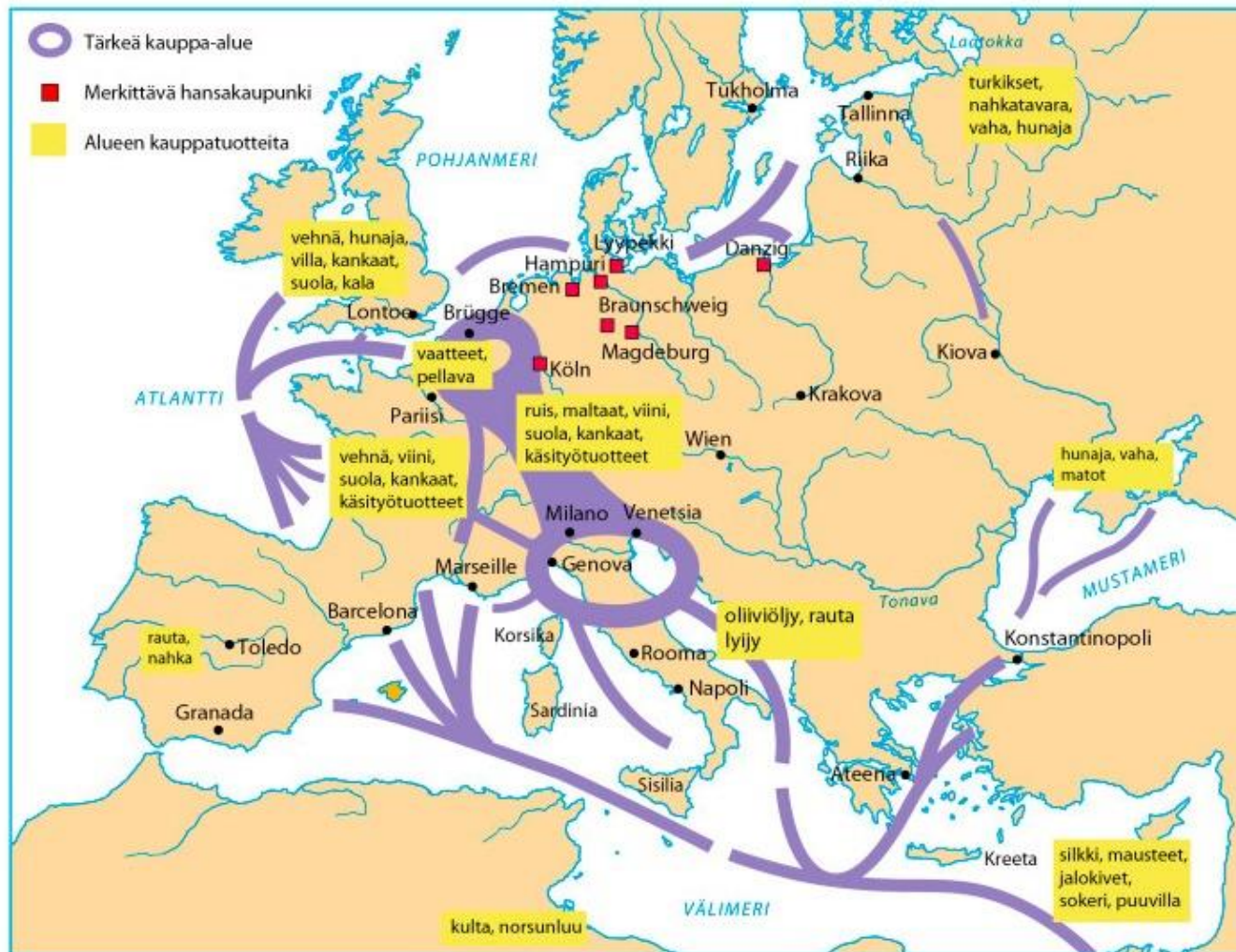
CLEPARDIA

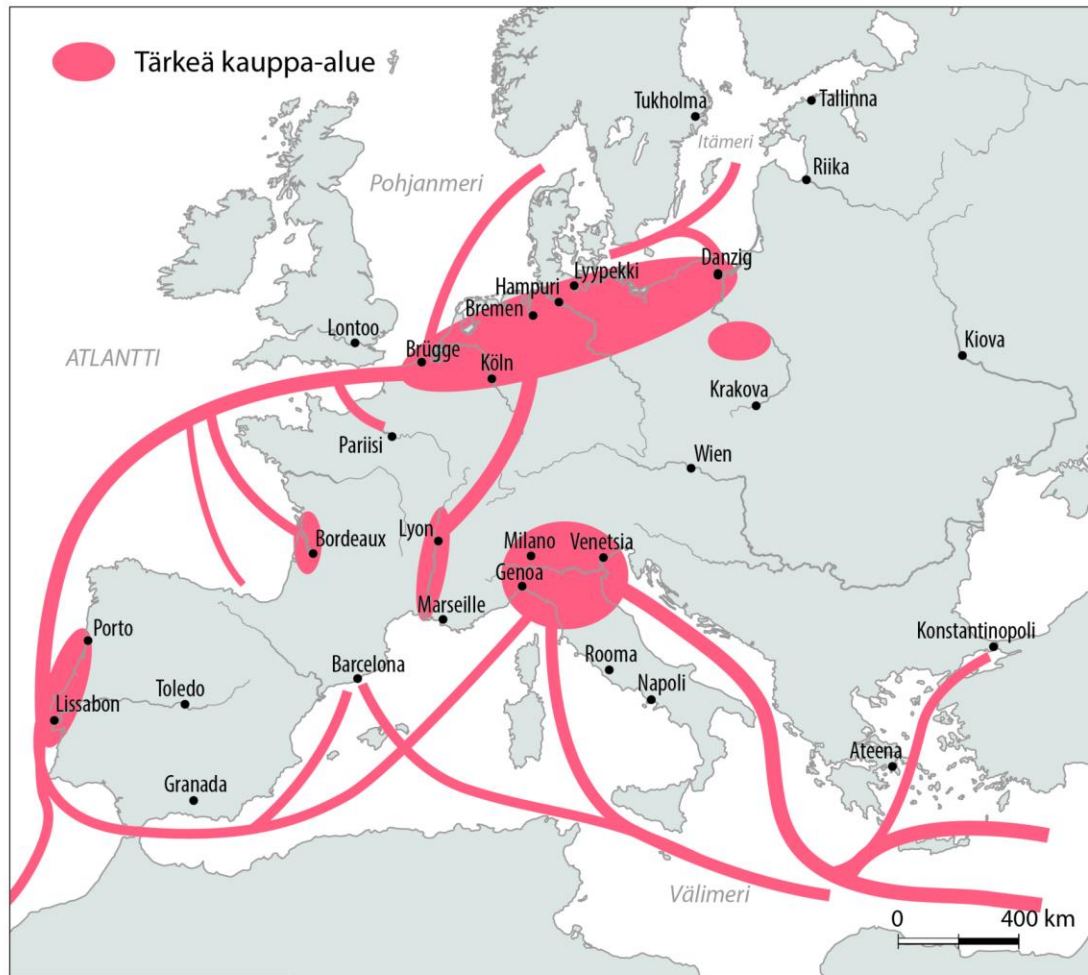
Kaupungit keskiajan alussa:

- Kaupungit ja rahatalous taantuivat.
- Kaupankäynti paikallista.
- Vesireitit: joet, rannikkoalueet kulkureitteinä.
- Linnat, kirkolliset keskukset, kartanot turvapaikkoina.
- Muurit.
- Ahtaus, sokkeloisuus.
- Tori, raatihuone, kirkko, linna, porvarien talot, käsityöläiset.
- Ammattikunnat, killat

EUROOPAN KAUPPA 1300-LUVULLA

Karttojen tulkinnat: keskiajan kauppa

Kauppa 1300-luvulla: tulkinta kartasta.

Vesireitit: Välimeri, Pohjanmeri, Itämeri + joet kaupankäynnin väylinä.

Pohjois-Italia, Flanderi (Belgia) ja Hansa-kaupungit (Pohjois-Saksa) kaupankäynnin pääpaikkoina.

Silkkitietä pitkin Kiinasta tuotiin Lähi-idän kautta kankaita, mausteita ja posliinia.

Italialaiset kauppiat välittivät tuotteet Euroopan markkinoille.

Euroopasta vietiin metalleja, puuta, oliiviöljyä.

Pohjois-Euroopasta vietiin turkiksia, kalaa ja nahkaa.

Euroopan sisällä liikkui suolaa, viljoja, käsityöntuotteita, viiniä, kankaita.

Kauppa 1400-luvulla: tulkinta kartasta:

Vesireitit edelleen keskeisiä, merireitin käyttö Atlantin rannikolla.

Eurooppaan on syntynyt laajempia kauppalueita mm. Pohjois-Saksaan Hansan ja Flanderin alueet ovat yhdistyneet kaupankäyntialueeksi.

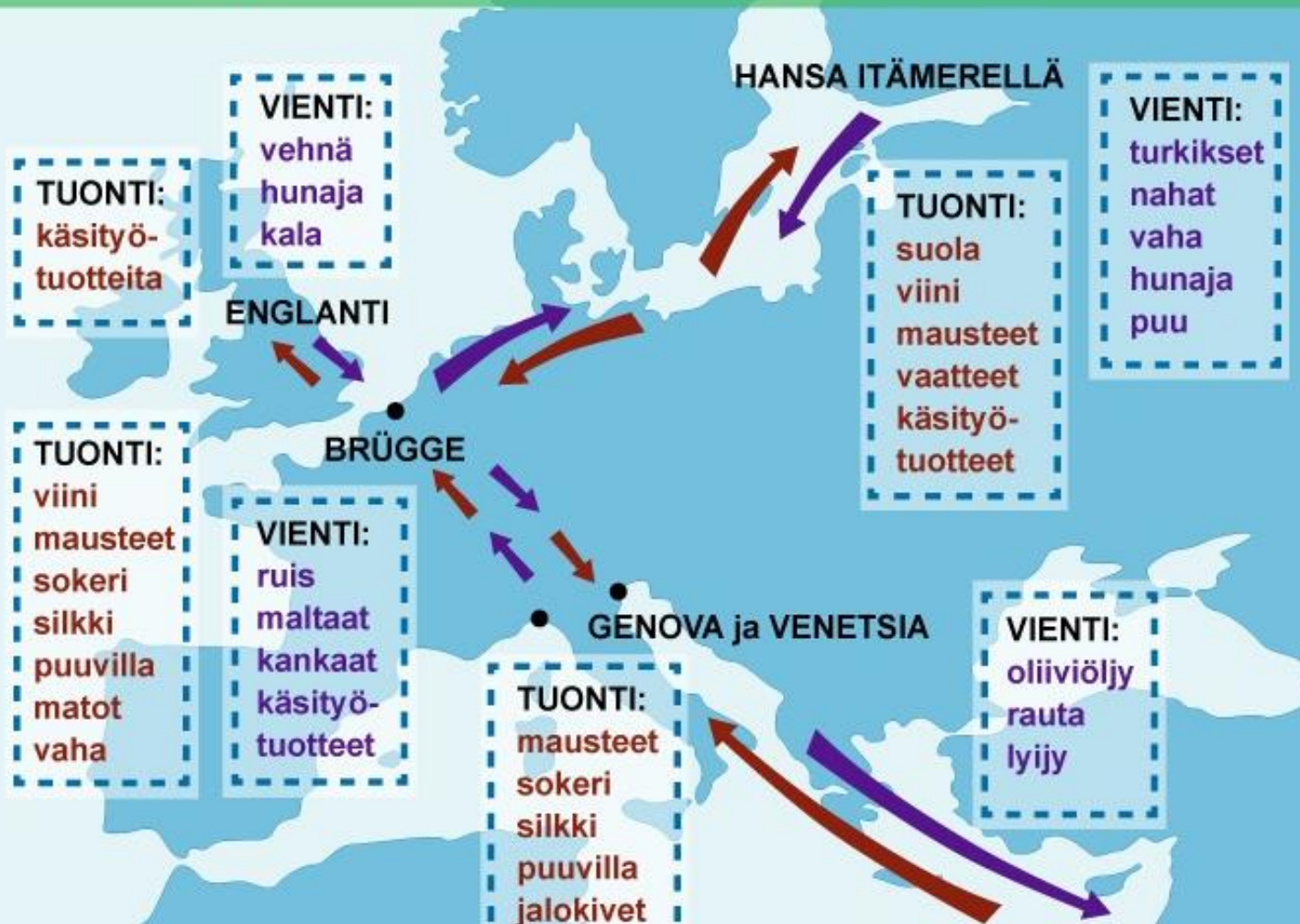
Pohjois-Italia on edelleen vahva kauppa-alue.

Portugalissa ja Ranskassa kauppa-alueita.

Vesireitti on korvannut maareitin Euroopan halki Alpeilta Pohjois-Eurooppaan.

Kaupankäynti lisääntyi, kaupungit vahvistuivat.

KESKIAJAN KAUPANKÄYNNIN HYÖDYKKEET POHJOIS-EUROOPAN JA ITÄISEN VÄLIMEREN VÄLILLÄ

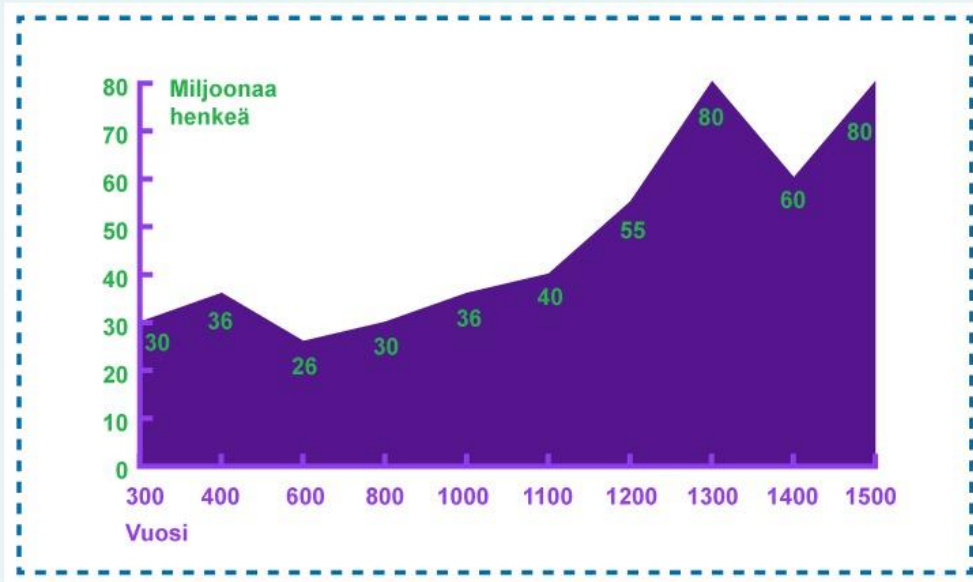

KESKIAJAN KAUPPAREITIT EUROOPASSA

- HANSA
- VENETSIA
- GENOVA
- MANTEREEN KAUPPAREITIT

EUROOPAN VÄESTÖ VUOSINA 300 - 1500

Mitä päätelmiä teet väestökehityksestä keskiajalla?

TALUKON LUKEMINEN:

1. OTSIKKO
2. ASTEIKOT
3. YLEISLINJA/TRENDI
4. POIKKEAMAT
5. PERUSTELUT

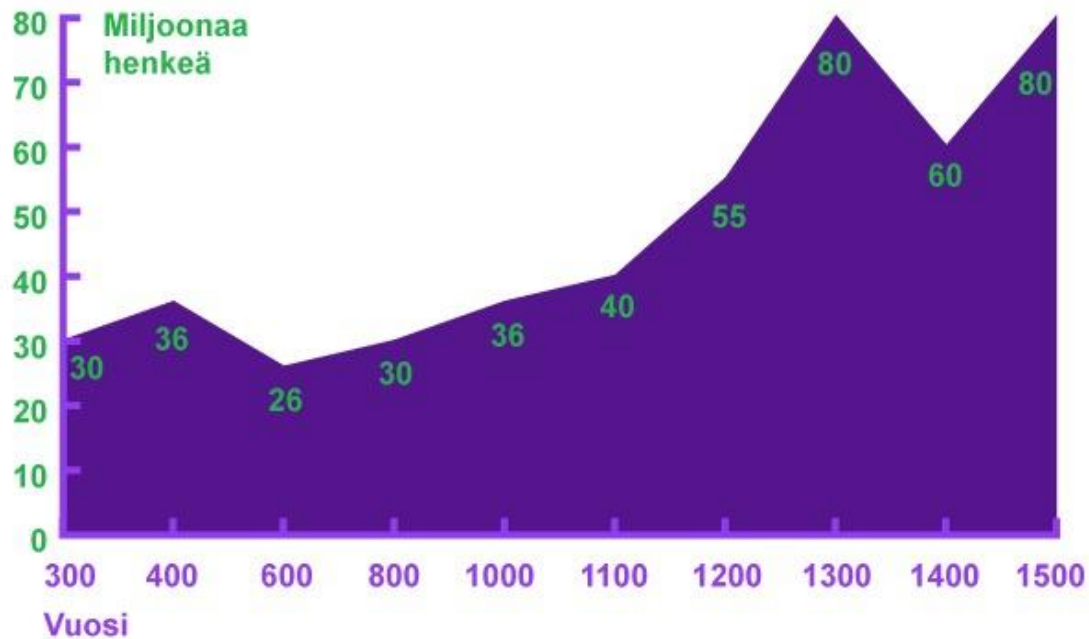
HARJOITUS:

KIRJOITA TAULUKON AVULLA KESKIAJAN VÄESTÖKEHITYKSEN PÄÄLINJAT.

Väestökehitykseen vaikuttavat: syntyvyys, kuolleisuus, muuttoliike + esim. ravitsemus (maatalous), ilmasto, yhteiskunnan rauhattomuus, taudit.

EUROOPAN VÄESTÖ VUOSINA 300 - 1500

KIRJOITA TAULUKON AVULLA KESKIAJAN VÄESTÖKEHITYKSEN PÄÄLINJAT.

Kuinka vastaat kysymykseen kirjallisesti esim.

YLEISKUVA: Taulukossa ”Euroopan väestö vuosina 300-1500” kuvataan Euroopan väestökehitystä keskiajalla. 300-luvulla Euroopan väestö oli ---- miljoonaa henkilöä, 1300 luvulla väestön määrä oli kasvanut ----- miljoonaan henkilöön eli lähes kolminkertaistunut. 1400-luvulla Euroopan väestö notkahti ---- (kuinka monella miljoonalla henkilöllä). Myöhäiskeskiajalla väestönkasvu oli nopeaa, 1500-luvulla oli saavutettu 1300-luvun väestömäärä: ---- miljoonaa henkilöä.

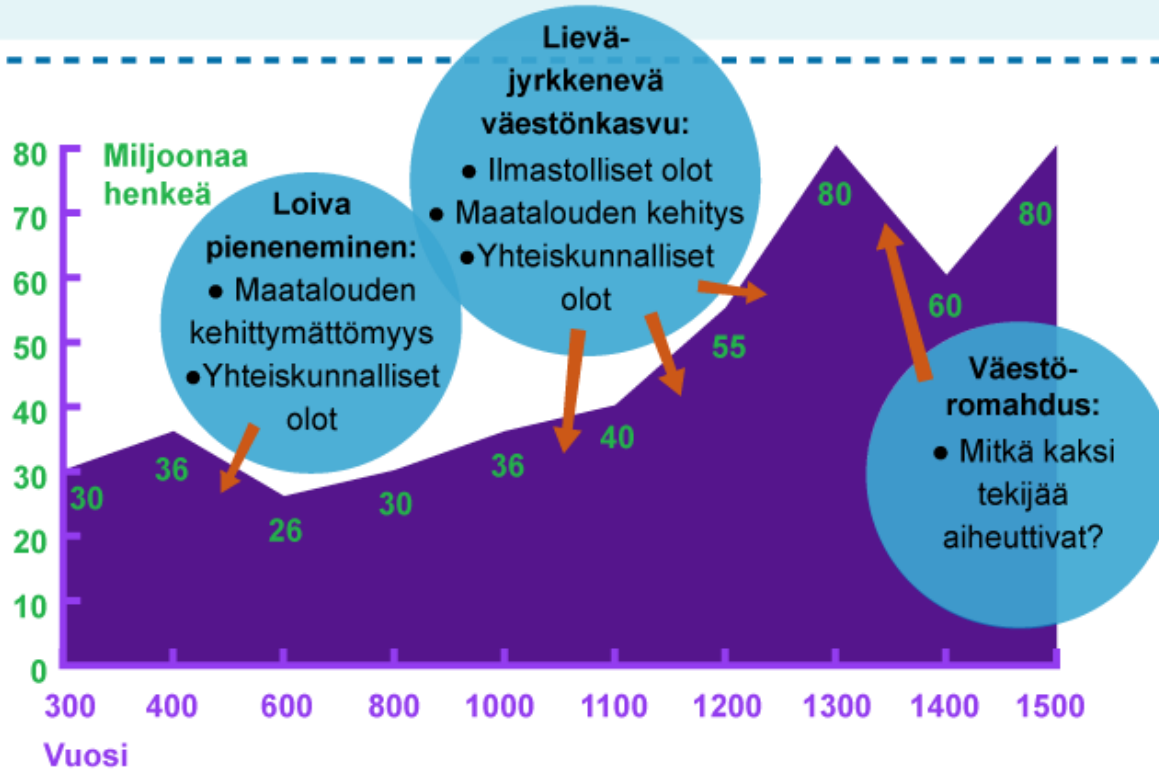
YKSITYISKOHDAT ja PERUSTELUT:

Rooman imperiumin romahdus erottuu väkilukua kuvaavasta taulukosta väkiluvun laskemisena. Väkiluku laskee 400-600-luvuilla 10 miljoonalla henkilöllä. Maatalouden tehostuminen ja yhteiskunnan järjestyksen paraneminen näkyvät väkiluvun nousuna 600-luvulta 1300-luvulle. Väkiluku kasvaa 26 miljoonasta 80 miljoonaan eli n. 54 miljoonaa. Väkiluvun kasvu on voimakasta.

Taulukosta erottuu musta surma, jonka myötä väkiluku laskee n.20miljoonalla 80 miljoonasta 60 miljoonaan 100-vuoden aikana 1300-1400-luvuilla. Tautiepidemian jälkeen väkiluvun kasvu kiihtyy uudestaan, 1500-luvulla väkiluku on 80 miljoonaa.

Euroopan väkiluku nousi keskiajan aikana 30 miljoonasta 80 miljoonaan. Keskiajan alun rauhattomat ja levottomat yhteiskunnalliset olot hidastavat väkiluvun kasvua varhaiskeskiajalla. Maatalouden tehostuminen ja yhteiskunnallisten olojen vakiintuminen johtavat väkiluvun merkittävään kasvuun sydänkeskiajalla. Myöhäiskeskiajalla väkiluku romahtaa 20 miljoonalla mustan surman eli ruton aiheuttaman tautiepidemian myötä. Väkiluku kuitenkin palautuu n. 100 vuoden aikana 80 miljoonaan.

EUROOPAN VÄESTÖ VUOSI 300 - 1500

Keskiajan maatalous ja maaseutu:

Maatalouden tehottomuus varhaiskeskiajalla 600-800-luvut

- Kartanotalous
- Kaksivuoroviljely
- Lannoituksen puute (ei kotieläimiä riittävästi)
- Teknologia alkeellista.
- Sarkajako, vainiopakko.
- Viljelykasveja: viljat, herne, papu, viini, oliivit, humala, rypsi, linssit.
- Vaatimaton ruoka: leipä, puuro, velli (=viljatuotteet).
Liha ja kala harvinaisia: (suolattuina + kuivattuina).

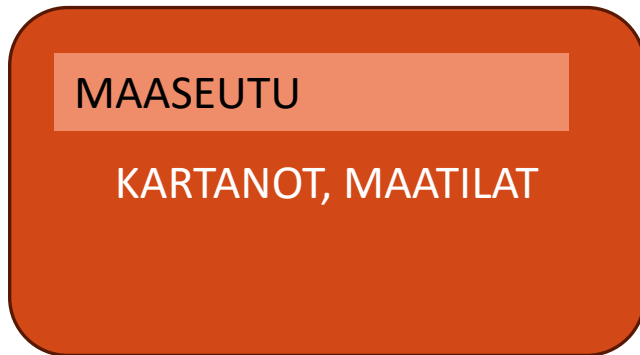
Maatalouden tehostuminen sydänkeskiajalla

- Yhteiskunnan vakiintuminen, ilmasto lämpeni.
- Kolmivuoroviljely
- Kääntösiipiaura + hevonen.
- Uudet viljelykasvit: yllä mainittujen lisäksi sokeriruoko, riisi, sitrushedelmät, pinaatti, munakoiso, durumvehnä.

Maaseutu – Kaupungit keskiajalla

Maaseudulta kaupunkiin ylijäämäviljaa, maataloustuotteita, väestöä.

RUOKAHUOLTO

Kaupungit tarjosivat maaseudun väestölle suojaa, paikan tuotteiden myyntiin ja sieltä ostettiin käsityötuotteita, kankaita, suolaa ym.

YHTEISTYÖ

Kaupungit elpyvät

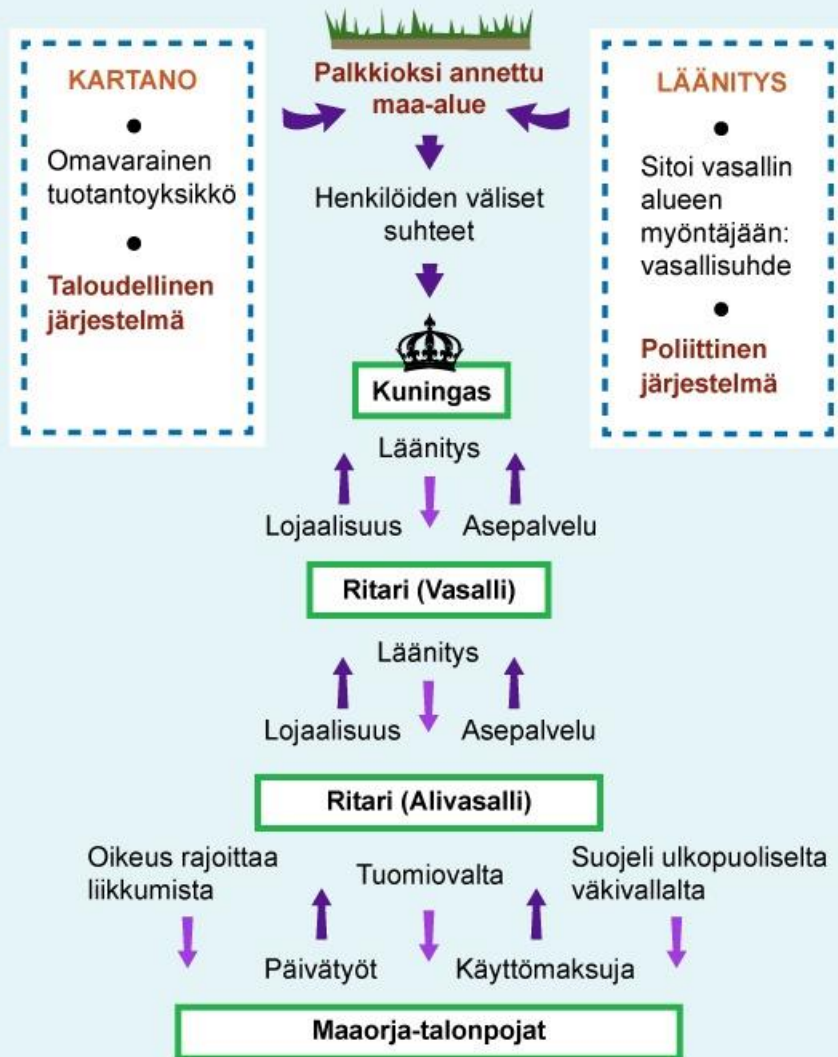
Kaupankäynti varhaiskeskiajalla

- Paikallista kauppaa, maallemuutto
- Kauppaa vaikeutti: alueiden hajanaisuus, tullit, maantierosvot.

Kaupunkien kasvu 1000-luvulta alkaen

- Maatalouden tehostuminen ja väkiluvun kasvu edistivät **kaupungistumista**.
- Kaupankäynnin lisääntyminen loi **varallisuutta**.
- **Maaseudulla käytävä kauppa kiellettiin** (verotus kaupungeissa).
- **Rahatalous** elpyi
- Kaupungit vaurastuivat ja saivat **privilegioita eli erioikeuksia**.
- Kaupungit tarjosivat suojaa ja turvaa lähiseudun asukkaille, kaupunkilaisille, kulkijoille ja kauppiaille (**muurit**).
- **Ristiretket -> uudet tuotteet ja kaukokauppa Silkkien kautta Kiinaan**

KESKIAJAN FEODALISMI TALOUDELLISENA JA POLIITTISENA JÄRJESTELMÄNÄ

FEODALISMI = Länsi-Eurooppaan syntynyt hajanainen hallintojärjestelmä.

Rahajärjestelmän romahdus, luontaistalous => kuningas antoi maa-alueen korvaukseksi sotapalveluksesta (=läänitys), vasallisuhde syntyi.

Roomassa verojen avulla kerättiin varat armeijan ylläpitoon.

Germaaniperinne = sotilas viljeli maatilaa rauhan aikana.

Läänitykset perinnöllisiksi = syntyi aatelisto.

Kuninkaan heikko asema.
Kartanotalous, maaorjuus.

OSAPUOLTEN VÄLISET SUHTEET FEODALISMISSA

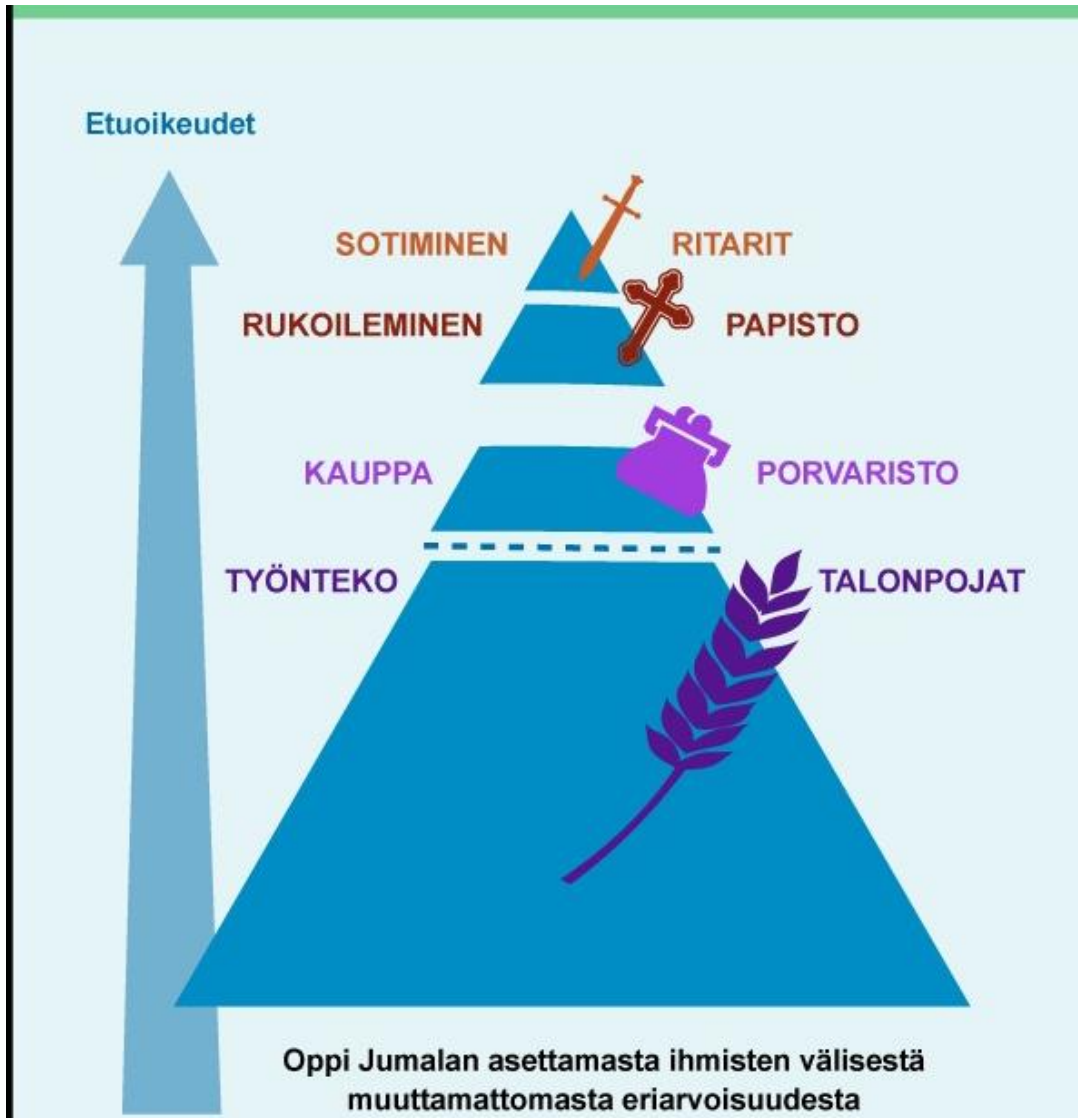
Feodaaliruhtinas

- **OMISTUSOIKEUS**
maahan ja sitä viljelevän talonpoikaan
- **TUOMIOVALTA**
omilla maillaan
- **SUOJELUVELVOITE**
talonpoikaa kohtaan

Talonpoika

- **TUOTTAA RUOKAA**
- **EI POISTUMIS-
OIKEUTTA**
- **KUNNOSSAPITO-
VELVOLLISUUS**
esim. teihin ja siltoihin
- **KÄYTTÖMAKSUJA**

Sääty-yhteiskunta:

- Yhteiskunnan jako aseman, vallan ja työnteon perusteella aatelistoon, papistoon ja talonpoikiin.
- Porvaristo syntyi 1100-luvulla.
- Käskeyvalta: alemman lojaalius ylemmälle, ylempi suojeli alempaa; valat, kunnia.
- Katolisen kirkon näkökulmasta Jumala ja Paavi olivat yhteiskunnan ylin ryhmä.
- "Jumalan luomat tavat ja käytänteet pitivät järjestelmän yllä"
- 90% väestöstä kuului talonpoikiin, joista osa oli maaorjia.

Yhteenveto keskiajan feodalismista ja säädyistä

Maata hallitsivat käytännössä ylimykset eli aatelisto (usein itsevaltaisesti).

- Vallan perusta kyky koota iso armeija
- Kuningas riippuvainen
- **Kuningas nimellisesti hallitsija, käytännössä riippuvainen ylimyksistä**

Feodalismista puuttui vahva keskusvalta, johti

- yleiseen epäjärjestykseen
- alimman luokan riistoon, pahimmillaan maaorjuuteen.

Lääninherra ei saanut maata omistukseensa

- Verotusoikeus, tullit
- Jakoivat oikeutta
- Löivät rahaa
- Vaativat työpalvelusta ja asepalveluksia vasalleilta

Talonpojat olivat vapaita miehiä ja voivat muuttaa muualle halutessaan. Läänityksen haltijan alaisuudessa.

Maaorjilla ei ollut muutto-oikeutta. Viljelivät tiettyä tilaa. Työvelvoite.

Miten kartanojärjestelmä toimi?

Kartano tiluksineen oli keskiajan yhteiskunnan sosiaalinen ja taloudellinen yksikkö.

- Kartano oli omavarainen, joten kaupankäyntiin ei ollut suurta tarvetta (poikkeus: ylellisyystavarat)
- Kartanoon kuului yksi tai useampi kylä sekä maa-alueita ja ne omisti kartanoherra. Kartanoherra asui useimmiten linnassa.
- Maa-alueisiin kuului niittyjä, laidunmaata, metsää ja peltoa.
- Kylässä asui 10-60 perhekuntaa, yleensä karuissa majoissa.
- Yksi majoista oli yleensä varattu karjalle.
- Lomia ei ollut, mutta talonpoikien ei tarvinnut työskennellä sunnuntaisin eikä pyhimysten päivinä.

Vähintään puolet viikosta käytettiin lääninherran ja kirkon maapalstojen hoitoon sekä muuhun tilanhoitoon kuten tienrakennukseen, siltojen rakennukseen, puiden hakkuuseen ja rakennusten korjaamiseen. Lopun aikaa kyläläiset työskentelivät omilla pelloillaan.

Esimerkki läänitysjärjestelmästä:

”Omalle lääninherralle maksettava vero riippui vasallin asemasta.

- ***Talonpojat ja maaorjat** antoivat ritarille viljaa, huolehtivat ritarin peltojen viljelystä, tekivät työsuoritteita ritarin käskystä ja osallistuivat jalkamiehinä sotaan ritarin rinnalla.*
- ***Ritari** saattoi antaa kreiville veroina viljaa tai muita elintarvikkeita, koulutti kreivin puolesta uusia ritareita ja osallistui kreivin rinnalla sotaan.*
- ***Kreivi** taas antoi herttualle viljan sijasta todennäköisesti veroina hopeaa ja osallistui herttuan rinnalla sotaan ritariensa ja jalkamiestensä kanssa.*
- ***Herttua** antoi kuninkaalle veroina hopeaa ja osallistui sotaan kreiviensä kanssa. Herttualla saattoi olla omia ritareita sekä omia jalkamiehiä omilta tiluksiltaan.*
- ***Kuninkaallakin** saattoi olla ritareita sekä jalkamiehiä omilta tiluksiltaan.”*

Esimerkki
vasallin
velvollisuuksista:

”Vasallin tuli myös ruokkia ja majoittaa omaa lääninherraansa tämän matkatessa hänen maillaan. Viimeisin vaatimus ei ollut kaikista helpoin. Vilhelm Valloittaja kulutti eräänä vuonna joulujuhlissaan 6000 kanaa, 1000 jänistä, 90 sikaa, 50 kukkoa, 200 hanhea, 10000 ankeriasta, tuhansia kananmunia ja leipiä sekä satoja pulloja viiniä ja siideriä. Jos lääninherran matkaseurue oli suuri, hän saattoi syödä vasallinsa vararikkoon.”

Mitä tarkoittaa maaorjuus ja miten siitä voi vapautua?

Periytyi Rooman valtakunnasta, jossa maanviljelijöitä oli keisarikauden lopulla kielletty muuttamasta tiloiltaan.

Maaorja ei ollut virallisesti orja, koska kirkko kielsi kristittyjen orjuuttamisen eikä maaorjaa voinut ostaa tai myydä kuten orjia.

- ei yleensä omistanut mitään ja tarvitsi lääninherran luvan naimisiinmenoon.
- oli suoritettava palveluksia, päivätöitä ja maksuja eikä hänellä ollut muutto-oikeutta.

Ainoa tapa pelastua maaorjuudesta oli paeta kaupunkiin. ->

Maaorjaa ei saanut häätää lääninherran vaihtuessa eikä maaorjan tarvinnut osallistua sotimiseen.

Lääninherran oli suojeltava maaorjia kuten muitakin alamaisiaan.

FEODALISMIN PURKAUTUMINEN

Palkkaa sotajoukot:
PALKKA-ARMEIJA

Valtaa läänitykset
takaisin

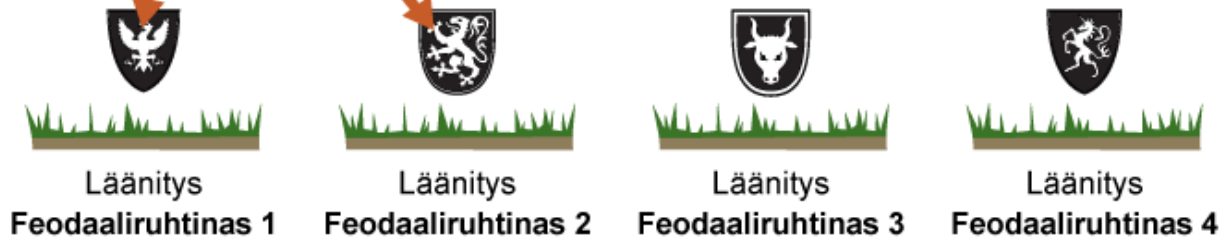

Kaupunki maksaa
RAHALLA

Kaupunki ja
PORVARIT

Myy kaupungille
YKSINOIKEUKSIA
kauppaan

Feodalismin hajoaminen:

Kartanotalous alkoi murtua **väestökasvuun** (ei viljelyalaa kaikille) -> **muuttoliike kaupunkiin.**

Mustan surman (ruttoepidemia 1340-luvulla) jälkeen kaupungeissa pula työvoimasta -> **muuttoliike työn ja parempien palkkojen vuoksi.**

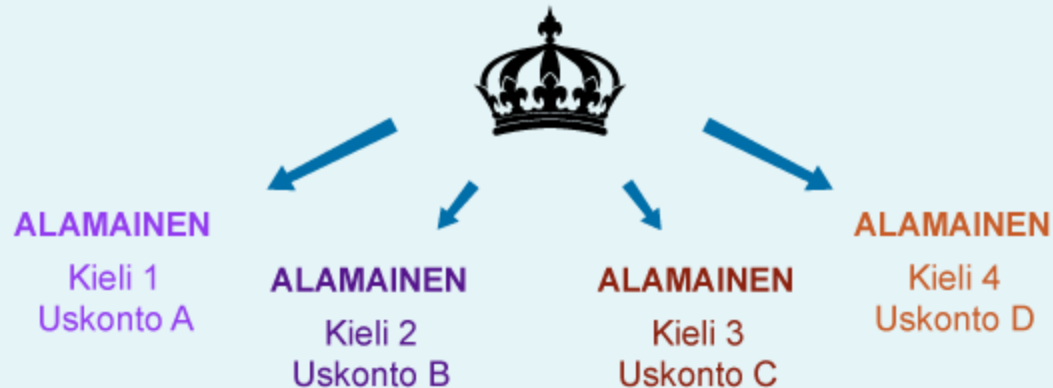
Kaupunkien kasvun myötä **kauppa vilkastui.**

Kaupunkeihin syntyi uusi luokka, porvaristo, joka koostui kauppiaista ja ammattien harjoittajista.

Porvarit **järjestäytyivät kiltoihin**, jotka kontrolloivat ammattien harjoittamista.

Kaupunkeihin kehittyi vähitellen köyhälistö, jonka oli hyvin vaikea päästä harjoittamaan mitään kunnollista ammattia.

KESKIAJAN KANSALLISVALTIO

Tyypilliset piirteet

**YHDEN HALLITSIJAN
JOHTAMA VALTIO**

kuningas + hallinto
pääkaupungissa

**VALTA
KUNINKAALLA**

feodaaliherrojen
sijaan

**VALTAKUNTIEN
RAJAT**

määritettiin selkeästi
erottamaan alueita

**VERORASITUS
KASVOI**

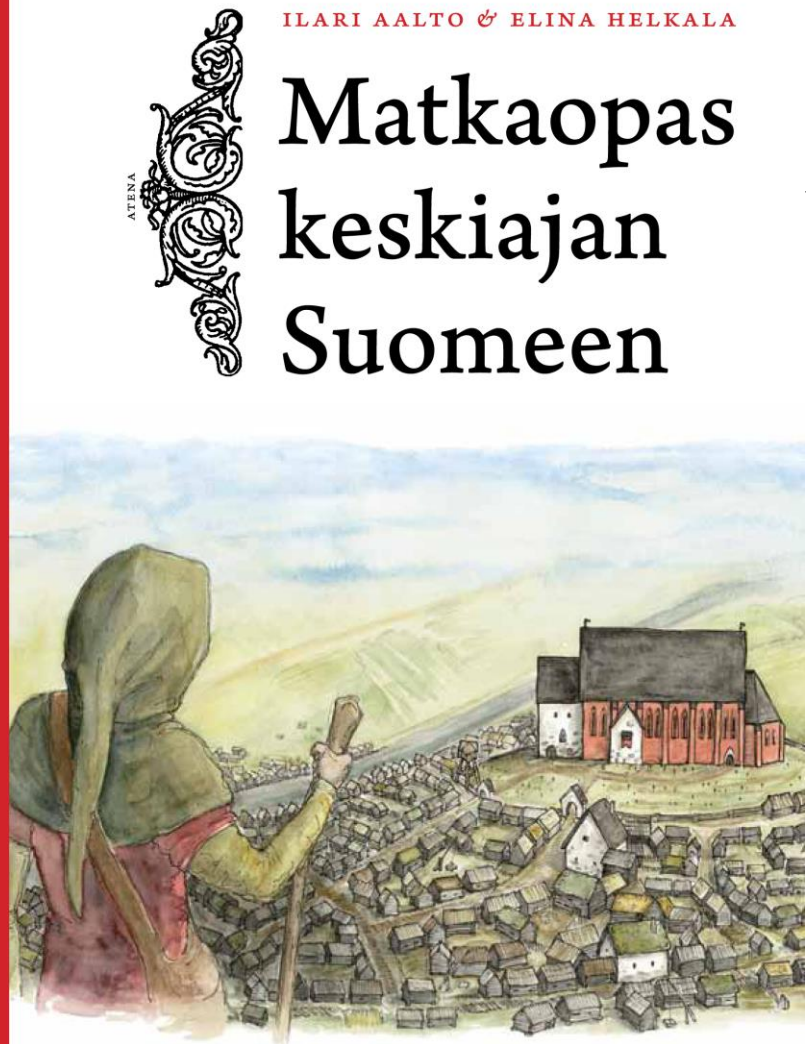
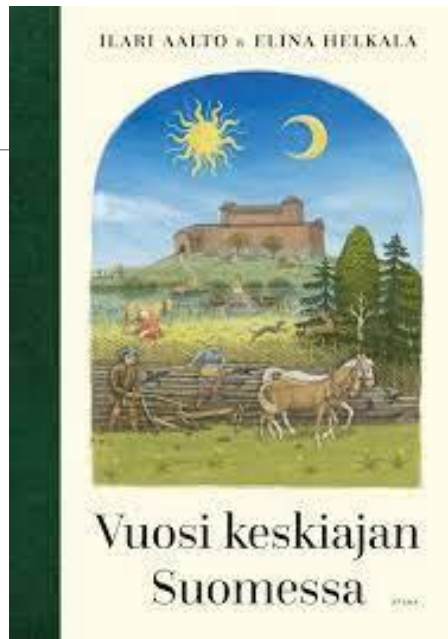
hallintokoneiston
kulujen kattamiseksi

Kansallisvaltiot syntyvät
Ranska, Englanti, Espanja,
Portugali

Rutto eli musta surma 1340 alkaen. Noin 25-30% Euroopan väestöstä kuoli

Keskiajan perintö
Miten keskiaika vaikuttaa aikaamme

Keskiajan arkea Suomessa ja Euroopassa
Kolmeosainen historiasarja

Keskiajan saaristo
Turun saariston historiaa

Johan Huizinga: Keskiajan syksy
Klassikkoteos keskiajan elämästä

Kuninkaansalista savupirttiin - suomalaista elämää keskiajalla
Suomalaista elämää keskiajalla

Keskiajan myyttinen pimeys
Keskiaika on julmaa etenkin elokuissa

Aikamatka keskiajan Suomeen
Aikamatka keskiaikaiseen Turkuun

Keskiajan suuria tarinoita
Eurooppalaisia kansalliseepoksia

Keskiajan pyövelit
Ammattipyövelit ja rangaistuskulttuuri

Lisää keskiajasta: YLE podcastit
<https://areena.yle.fi/podcastit/ohjelmat/30-481>